

چکیده

سابقه و هدف: نسخه خطی منحصر به فرد کتاب «نخبة الطب» اثر حکیم ابوعلی احمد در زمره آخرین کتاب‌های طبّی شبه قاره هند به زبان فارسی است. اثری موجز و کاملا کاربردی در طب که مولف آن را برای فرزندش نگاشته و دربردارنده بخشی از تاریخ طب و فرهنگ طبّی مردمان شبه قاره در زمان تالیف آن است. این پژوهش درصدد معرفی این اثر از دو منظر نسخه‌شناختی و متن‌شناختی و بیان اهمیت آن در حوزه پژوهش‌های مربوط به پزشکی و تاریخ پزشکی است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش با استفاده از روش تحلیل متن با رویکرد نسخه‌شناختی عهده‌دار معرفی و بیان اهمیت این اثر است. همچنین ویراست متن با روش استنادی (قیاسی) انجام پذیرفته است.

یافته‌ها: 1. نسخه این کتاب منحصر به فرد است؛ 2. از حیث تاریخ پزشکی اهمیت دارد، اختصاص این اثر به دوره‌ای است که در آن تقریباً نیم‌قرن از رسمی شدن زبان انگلیسی در هندوستان گذشته و زبان فارسی در حال مهجور شدن و طب سنتی بازیچه اطبای نادان یا به تعبیر حکیم صالحی هروی «جهله اطبا» شده است؛ 3. کاربرد این کتاب برای کسانی است که از طب اطلاع زیادی ندارند و می‌خواهند یک دوره فشرده از طب و توصیه‌های آن را در زندگی بدانند و از آن بهره ببرند؛ 4. بومی بودن مطالب این اثر و اشتغال آن بر برخی از گوشه‌های طب سنتی در هند ویژگی مهم دیگر این اثر است که به عنوان غذاها و نوشیدنی‌ها و میوه‌ها و سبزی‌های مختلفی که در هندوستان آن زمان مورد استفاده مردم بوده اشاره کرده که امروزه دیگر کاربرد ندارد؛ 5. اشاره به کلمات و نام‌های هندی برخی داروها و غذاها و... که برخی از آن‌ها در کتاب‌های دیگر وجود ندارد؛ 6. انشای ساده و نسبتاً روان و موجز بودن آن که گاه از فرط خلاصه بودن سخت‌فهم می‌شود. 7. به لحاظ تالیفی مستقل است، زیرا اثری از این دست اغلب خلاصه چندین کتاب‌اند که با کمی جستجو می‌توان آن‌ها را یافت، ولی جستجو برای یافتن عبارات مشابه این کتاب در منابع طبّی موجود نتیجه‌ای در بر نداشت. 8. برخی نکات نیز در این کتاب به چشم می‌خورد که در کتب طبّی موجود در نرم‌افزار نورطب شاهدهی برای آن‌ها وجود ندارد و از این حیث نیز این اثر کوچک اهمیت می‌یابد. 9. شکل املائی کلمات نیز در این اثر جالب است، زیرا در نوشتن کلمات به خط اردو، اغلب در نوشتن حرف هاء اشتباه شده است (مثلاً گهڑی به جای گهڑی). همچنین برخی کلمات فارسی به شکل دیگری نوشته شده که از جمله آن‌ها می‌توان «قرط» به معنی جرعه را نام برد. 10. در این میان، مهم‌ترین یافته خود متن اثر است که ارائه آن برای نخستین بار، در قالبی ویراسته دستاورد این پژوهش است.

واژگان کلیدی: نخبة الطب، میرزا ابوعلی احمد